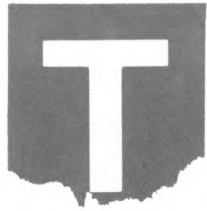

NOVI MUZEJSKI POSTAVI

Jadranka Vinterhalter
Muzejski dokumentacioni centar
Zagreb

tema novih muzejskih postava nametnula se kao aktualna jer se posljednjih godina u svjetskim, a jednako tako i našim, jugoslavenskim muzejima intenzivno obnavljaju postavi

i uspostavljaju novi, bilo da su već realizirani, da su radovi u toku ili u fazama priprema.

U posljednjem desetljeću može se pratiti trend muzejskog »booma« na svjetskoj muzejskoj sceni: gradnja novih muzejskih zgrada, proširenje postojećih ili pak samo adaptacija objekata, što nameće i uređenje novoga muzejskog postava u interijeru. Na našim se prostorima ne može govoriti o tako intenzivnim arhitektonskim poslovima – u posljednjih pet godina sagrađena je u Jugoslaviji samo jedna muzejska zgrada, ali ima mnogo arhitektonskih obnova i adaptacija eksterijera i interijera jer je velik broj naših muzeja smješten u starim, povijesnim zdanjima, nerijetko spomenicima kulture. Zatim, postojeći su postavi već zastarjeli, a za suvremeno funkcioniranje muzeja u odnosu na publiku, a posebno sektora obrazovnog rada i public relationsa, pokazuje se potreba za njihovom muzeološkom renovacijom. Nove tehnike i tehnologije koje se u muzejima svijeta odavno i uveliko primjenjuju – audiovizualne projekcije, televizija, video, kompjutori itd. – kucaju i na vrata naših muzeja kao imperativ vremena. Zbirke se uvećavaju, obogaćuju, a stječu se nova saznanja iz svih područja, što rezultira potrebom za novim znanstvenim interpretacijama i novim načinom prezentacije materijala.

Stalni postav muzeja može se definirati kao izložba s osobinama vremenskog trajanja i prostorne konstante. Komponira se od predmeta iz muzejskih zbirki i upravo koncepcija stalnog postava mora odražavati koncepciju muzejskog fundusa, njegovu politiku otkupa i drugih oblika nabave izložaka. Stalni postav treba biti »osobna karta« muzeja koja će publici prezentirati sve njegove specifičnosti, njegove najznačajnije i najvrednije eksponate, remek-djela po kojima je poznat i različit od drugih institucija. U odnosu na zbirke koje su bogate predmetima i stalno se uvećavaju, stalni

postav niti može niti treba pokazivati sve što muzej posjeduje, a pogrešna je tendencija ka što većem broju izložaka. Česti simptom horror vacui kod naših muzealaca rezultira pretrpanim, nagomilanim postavima nejasne koncepcije, tipa »otvorenog depoa«. Bitni cilj kod komponiranja stalnog postava, kao uostalom i svake izložbe, jest napraviti najbolji mogući izbor eksponata i staviti ih u takve međudnose i kontekst da posjetiocu pričaju sadržajnu, zanimljivu i vizualno atraktivnu priču. Faktor stalnosti sadržaja postava je relativan jer, prema novim muzeološkim koncepcijama, on treba biti fleksibilan i sastavljen tako da se poslije određenog vremena mogu zamijeniti pojedini eksponati ili čak pojedini dijelovi postava.

Inovacije u muzejskom postavu mogu se razvrstati u tri kategorije, koje se u praksi najčešće prožimaju i međusobno utječu jedna na drugu:

1. koncepcijsko-sadržajne,
2. arhitektonsko-prostorne,
3. tehničko-tehnološke.

1. Koncepcijske inovacije muzeja su veoma značajne jer iz njih proizlaze i promjene u stalnom postavu. Globalna koncepcija muzeja (sadržaj i tema muzeja) kao i koncepcija svakog segmenta njegove djelatnosti: znanstveno-stručni rad, dokumentacija, obrazovna djelatnost i public relations, izložbeni programi, izdavaštvo itd., odražavaju se bilo neposredno ili posredno i kroz stalni postav muzeja. Razvoj saznanja iz područja kojim se muzej bavi kao i razvoj muzeološke teorije i prakse, rezultiraju kritičkim preispitivanjem koncepcije postava i potrebom njegove promjene. Može se uzeti za primjer Muzej revolucije naroda Hrvatske, gdje je historijska distanca i nova društvena klima dovela do revalorizacije povijesnih događaja i ličnosti pa je u toku izrada nove idejne koncepcije muzeja, što će imati reperkusije i na sadržaj i koncepciju novoga stalnog postava koji se već priprema. Sukladno svim tim promjenama Muzej revolucije preimenovat će se u Muzej suvremene povijesti Hrvatske. Da to nije samo specifičnost jedne sredine već i drugih muzeja iste vrste govore podaci da je novi postav već realiziran u Muzeju revolucije u Celju, da se pripremaju novi postavi u Muzeju narodne revolucije u Splitu, Muzeju socijalističke revolucije Vojvodine u Novom Sadu, Muzeju

revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije u Beogradu. Sadržajne inovacije podrazumijevaju novi izbor eksponata za postav i njihovo komponiranje u jedinstvenu kompoziciju kroz koju se proteže osmišljena priča. Kako će ta priča biti ispričana suptilno je muzeološko pitanje pri kojem se mora poći od specifičnosti svakog muzeja, karaktera njegovih izložaka, od finog balansa između pojedinog eksponata i efekta cjeline itd. Komponiranje novog postava kompleksan je zadatak koji uključuje prije svih kustose zbirke, ali i kustose za obrazovni rad i public relations te njihovu blisku suradnju s osobom – bila ona arhitekt, dizajner ili likovni umjetnik, koja brine o likovnoj koncepciji i vizualnom izgledu postava. Važno je da se polazi s gledišta posjetilaca, a kako su đaci, odnosno školske grupe, najbrojniji posjetioci gotovo svih naših muzeja, treba voditi računa o obrazovnoj komponenti stalnog postava, koji među ostalim služi i kao alternativna učionica za mnoge školske predmete.

2. Arhitektonske i prostorne inovacije uzrokuju promjene eksterijera i interijera muzeja. Gradnja novih i proširenje postojećih muzejskih zgrada u svijetu razvile su specijaliziranu granu – muzejsku – u okviru suvremene arhitekture koja je stilski veoma raznovrsna u rasponu od moderne do postmoderne, a uključuje niz najpoznatijih imena svjetskih arhitekata od Franka Lloyda Wrighta, Richarda Meiera, Hansa Holleina, Mathiasa Ungersa, Jamesa Stirlinga, I. M. Peia itd. Arhitekt koji se lati toga specifičnog zadatka projektiranja novog muzeja ili adaptacije muzejske zgrade mora imati u vidu sve specifičnosti tih institucija, njihovu mnogostruku djelatnost i brojne funkcije. U muzejskom graditeljstvu forma mora slijediti funkciju u čistom Le Corbusierovom smislu, jer muzej kao građevina nije (samo) lijepi objekt već i zbir složenih funkcija u osnovi kojih stoji muzejski predmet odnosno muzejska zbirka, njihovo čuvanje i prezentacija te, dakako, posjetilac kao korisnik tih objekata.

Na jugoslavenskim prostorima nema sličnog muzejsko-graditeljskog procvata, čemu su razlozi isključivo materijalne prirode – jer potrebe su brojne, a svijesti i entuzijazma kod muzejskih radnika ima dovoljno. Uporni i ustrajni višegodišnji, čak višedecenijski trud naših muzejskih radnika da prostore prošire, uredi i realiziraju koncepcije novih muzejskih postava odvija se daleko od domašaja publike i

medija.

U posljednjih pet godina u Jugoslaviji je sagrađena samo jedna muzejska zgrada – Muzej jugoslovenskog vazduhoplovstva u Beogradu, prema projektu sarajevskog arhitekta Ivana Štrausa (autor hotela Holiday Inn u Sarajevu), koji je dobio saveznu »Borbinu« nagradu za arhitekturu za 1989. godinu. Objekt je dovršen tek golemim naporima kolektiva Muzeja: projekt je bio završen za natječaj 1969, temeljni kamen postavljen 1975, a muzej otvoren 1989. godine. Dvije decenije od projekta do realizacije u ovom slučaju samo govore o tome da u našim prilikama – ovdje mislimo prvenstveno na financijske – svi takvi pothvati teku u etapama, vremenski se prolongiraju i kasne.

Arhitektonsko-prostorno inoviranje postava podrazumijeva suradnju arhitekta i njegove ekipe s muzejskim radnicima. Arhitekt mora poznavati medij muzeja, u prvom redu njegov sadržaj i fundus, ali i sve druge njegove aktivnosti. S druge strane, muzejski stručnjaci moraju imati jasnu idejnu koncepciju postava i moraju znati artikulirati svoje arhitektonsko-prostorne zahtjeve. Ako oba uvjeta nisu zadovoljena, mogu lako nastati propusti i promašaji, kojih smo, nažalost, svjedoci u mnogim našim muzejima. Arhitekt pri projektiranju interijera treba imati na umu sve elemente – počev od muzejske opreme (vitrine, postamenti, panoi itd.), čiji je on najčešće i autor ili selektor, zatim prostornu artikulaciju, kretanje posjetilaca kroz interijer muzeja, rasvjetu eksponata (čiji je on opet najčešće autor ili suradnik u timu za projekt rasvjete) itd. Od kustosa i stručnog tima se u tom međuodnosu očekuje da naprave sinopsis postava s izborom muzejskih predmeta i građe – fotografija, grafičkih i likovnih rješenja, instalacija i ambijentalnih rješenja itd. Da bi se kao rezultat dobio optimalan muzejski postav, timski rad mora biti organiziran na načelima stručne suradnje u kojoj će svaki sudionik biti odgovoran da profesionalno obavi svoj dio posla.

3. Pod tehničkim i tehnološkim inovacijama razumijevaju se sva nova rješenja rasvjete, muzejske opreme: vitrina, postamenata, panoa, novi sistemi vješanja slika itd., zatim primjena novih uređaja za fizičko-tehničku zaštitu muzejskih predmeta – alarmnih uređaja protiv krađa i oštećenja eksponata, protupožarnih aparata, higrometara itd. Svaki od navedenih elemenata posebna je tema koja se može razmatrati

i problematizirati. Tehnološke inovacije: audiovizualna oprema, televizija, video, kompjutori pomažu da se stalni postav zasnuje na suvremenim muzeološkim principima tzv. muzejskog softwarea, što posjetiocima među ostalim pruža i dodatnu ili proširenu informaciju o vremenu, događajima, ličnostima i predmetima koji nisu prezentirani na drugi način. Većina naših muzeja u nove postave unosi i novu opremu, ali za video i kompjutorsku opremu u postavu uglavnom nemaju mogućnosti.

Komponiranje i realizacija novoga muzejskog postava opsežan je, kompleksan i interdisciplinarni posao koji uključuje niz stručnjaka – od muzejskih radnika iz ustanove do vanjskih suradnika različitog profila: arhitekata, dizajnera, likovnih umjetnika, restauratora, fotografa, maketara, stolara, izvođača radova itd. Uspjeh takvoga muzeološkog projekta zavisi od skladno i profesionalno organiziranog i vođenog timskog rada od ideje do realizacije.

Pripremajući tematski broj časopisa *Informatica Museologica* posvećen novim muzejskim postavima, poslali smo od prikupljanja podataka za posljednjih pet godina o u tom periodu osnovanim i otvorenim muzejskim ustanovama, kao i o novim stalnim postavima, bilo da su realizirani ili su tek u pripremi u postojećim našim muzejima i galerijama. Podatke smo pribavljali iz dnevnog tiska (hemeroteka MDC-a), stručnih časopisa i publikacija te putem kontakata s kolegama muzealcima. Svjesni smo da ovim istraživanjem nismo obuhvatili sve relevantne institucije jer se takvi podaci ne prikupljaju niti objavljuju sistematski, što otežava naš rad. Vijest o uređenju muzejskog postava ne mora nužno biti objavljena u kulturnim rubrikama medija.

Dopise s molbom za suradnju poslali smo na adrese 106 muzeja, galerija i zbirki u Jugoslaviji tražeći odgovore na anketni upitnik i autorske priloge muzejskih radnika s kritičkim prikazom njihova iskustva koje bi istaklo dobra rješenja i navelo probleme s kojima su se suočavali. Odgovori na anketne upitnike obrađeni su u tekstu Đurđe Knežević (Novi muzejski postavi – rezultati ankete i interpretacija), a posebno objavljujemo sve pristigle tekstove muzejskih radnika. Kako bismo što potpunije obradili temu, stručnjaci Muzejskoga dokumentacionog centra obišli su Ljubljanu, Split, Omiš, Karlovac, Beograd, Novi Sad i više gradova u Makedoniji odnosno one centre u kojima su obavljene ili su

u toku značajnije muzejske renovacije. Opsežan materijal koji je na taj način sakupljen podijelili smo u dva dijela te u prvom broju časopisa *Informatica Museologica*, 1989, 1–2, objavljujemo priloge koji se odnose na Hrvatsku, dok će sljedeći dvobroj časopisa, 1989, 3–4, biti posvećen situaciji u Jugoslaviji, odnosno u ostalim republikama i pokrajinama. Svjesni smo da materijal nije kompletan, da ima mnogo praznina koje su nastale i zbog toga što nam nisu stigli odgovori i prilozi iz svih pozvanih muzejskih institucija. Nastojat ćemo ovu izuzetno zanimljivu muzeološku temu pratiti i nadalje, u narednim brojevima našeg časopisa, a sve kolege pozivamo da nam se jave s novim podacima, priložima te opservacijama i analizom stalnih postava koji su realizirani u međuvremenu.

Primljeno: 3. 7. 1990.

SUMMARY

New museum displays

Jadranka Vinterhalter

The world »museum boom« during the past decades has been expressed through the renovation of museum buildings and designing of new displays in a number of institutions. This was needed because most Yugoslav museums and galleries are placed in historical buildings, many of them cultural monuments, inadequate for the functioning of a modern museum. The displays are outdated so that a renovation is called for with technical and technological innovations and a new interpretation of the holdings to be carried out.

A permanent display is an exhibition with features of time and space as its constants. It is composed of objects from the museum's collections which are to show what is most valuable and specific for the museum. The exhibits have to be in such a relation to each other as to express a meaningful, interesting and visually attractive story. The paper deals in detail with innovations in permanent displays that are divided into three categories: (1) Conceptual and innovations in content are brought about by a change in the global concept of the museum, which also requires a change in its display and its content. The arrangement of the new display is a complex task in which curators of the collections have to cooperate with an architect and a number of other specialists of various profiles. (2) Architectural and spatial innovations lead to changes in the exterior and the interior of the museum. The »museum« architecture is a new development within modern architecture, which displays a variety of styles from modernism to postmodernism. A cooperation between the museum staff and the architect is extremely important. The architect has to be acquainted with the contents of the museum, with its collections and their functions, he has to take care of all the details from illumination to the equipment and the circulation of visitors through the museum. The curators prepare the synopsis of the display, an optimal selection of museum objects and materials, having a clear concept of the display. Also, they ought to be able to express their requirements to the architect. While new museums spring up in the world, Yugoslavia has during the last five years built only the Yugoslav Museum of Aviation in Belgrade, which was begun in 1969 and completed in 1989 to a design by Ivan Štraus. (3) Technical innovations are new solutions and lighting systems, equipment, protection of museum objects etc. Technological innovations are audio-visual means, TV, video, computers and museum »software«, which are aids in the realization of a modern display. Most Yugoslav museums do not have such facilities. Extensive data on new displays received by the editors of the *Informatica Museologica* have been divided into two parts so that the present issue, i. e. *Informatica Museologica* 1989, 1–2, deals with the situation in Croatia, whereas the next number will be dedicated to new displays elsewhere in Yugoslavia.